

Андрій КУЗИШИН, Ірина ГАЛИЦЬКА

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Туристична сфера сьогодні відзначається багатовекторністю розвитку та формуванням нових напрямків, які потребують відповідної оцінки. Для визначення певних напрямків туризму на рівні профільних світових організацій ставиться питання уніфікації базових термінів та їх похідних, що мають узгодити різні національні позиції. З цієї позиції актуальним видається популяризація сучасних досліджень ЮНВТО та ЄТК в даному напрямку

Сьогодні одним з трендових напрямків туризму варто вважати лікувально-оздоровчий туризм, який має давні традиції в Європі та відповідну ресурсну базу в регіонах України. Актуальною проблематикою сучасних досліджень варто вважати вивчення стану функціонування лікувально-оздоровчого туризму на рівні обласних регіонів, в яких цей напрямок туризму не вважається профільним. Інструментом вивчення є оцінка статистичних показників завантаженості відповідних установ впродовж 2000-2016 рр., а також аналіз потенційних можливостей відповідних ядер лікувально-оздоровчої рекреації. Існуюча ресурсна база не має достатнього використання та відзначається низькою інфраструктурною забезпеченістю. В дослідженні проаналізовано потенційні напрями лікування та оздоровлення, які надаються такими центрами, але водночас відзначається низька інформативність щодо діяльності інших закладів оздоровлення (санаторії-профілакторії, бази відпочинку, дитячі санаторії тощо), їх місткості та потенційних можливостей щодо прийому рекреантів. Також актуальним питанням є модернізація існуючих закладів оздоровлення з метою приведення їх до європейських стандартів та відповідного зростання відвідувачів.

У вигляді діаграм проаналізовано динаміку зацікавленості лікувально-оздоровчим напрямком в Тернопільській області.

Проведені дослідження утворюють думку, що лікувально-оздоровчий туризм є перспективним напрямком розвитку туризму в області, чому сприяють наявні лікувальні ресурси та природні умови, які близькі за своїми показниками до провідних обласних регіонів України за розвитком лікувально-оздоровчого туризму.

Ключові слова: Тернопільська область, лікувальний туризм, оздоровчий туризм, центри лікувально-оздоровчої рекреації, спеціалізації центрів лікувально-оздоровчої рекреації.

Вступ. Здоровий спосіб життя, який сьогодні вважається трендовим напрямком, став запорукою розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Тому логічною є позиція організації подорожей для оздоровлення та підвищення власного самопочуття. Такий вид туризму покликаний забезпечити баланс між розумом, тілом і душею. Знані туристичні регіони, як і новоосвоєні активно ведуть пошук оптимальних моделей для розвитку такого напрямку туристичної діяльності. Проте, лікувально-оздоровчий туризм все ще слабо ідентифікується; дані про нього є фрагментарними, а його визначення та поняття значно відрізняються в різних країнах.

Огляд останніх досліджень за вказаною проблематикою. Важливим завданням наукового дослідження лікувально-оздоровчого туризму є формування загального підходу щодо базових термінів дослідження. Під егідою ЮНВТО та Європейською туристичною комісією (ЄТК) розробляється концептуалізація оздоровчого туризму щодо мотивації мандрівника в ході пошуку медичних послуг [11, с. 7]. в ході проведених досліджень було визначено:

– для досягнення комплексної оцінки лікувально-оздоровчого туризму слід здійснити ідентифікацію існуючих практик пропаганди

та організації цього напрямку туристичної діяльності;

– необхідність впровадження комплексної таксономії з метою узгодження термінології для визначення та опису системи подорожей з лікувально-оздоровчою метою;

– забезпечення практичних інструментів щодо розвитку лікувально-оздоровчого туризму [11, с. 9].

Серед вітчизняних вчених ця проблема знайшла своє відображення в дослідженнях М.Рутинського, В. Петранівського, що вивчали сучасні підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму та особливості територіальної організації мережі SPA-курортів західного регіону України [4, 5, 6, 7]. Компаративні риси розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні та країнах Європи оцінювали Парфіненко А.Ю., Волкова І.І., Щербина В. І. [9].

Щодо території Тернопільської області, то проблема лікувально-оздоровчого туризму в останні роки досліджувалась В.І. Охотою [3] через призму його інвестиційно-інноваційного потенціалу. Частково дане питання досліджувалося і нами в контексті вивчення умов та рис оздоровчо-лікувального туризму в межах Західного Поділля [1].

Загалом нам видається, що потреба в

комплексних дослідженнях є актуальною та нагальною

Постановка мети наукового дослідження. Метою нашого дослідження є визначення інструментів, котрі б забезпечили розвиток лікувально-оздоровчого туризму в межах обласного регіону України (на прикладі Тернопільської області).

Виклад основного матеріалу. Значущість лікувально-оздоровчого туризму в світі зростає в геометричній прогресії та стає все більш актуальним для країн, що визначають для себе туристичний розвиток як базовий для своїх територій. І хоча даний напрямок туризму вважається глобальним, він відзначається низкою специфічних регіональних, і навіть локальних ознак.

Хоча існує велика кількість методологічних підходів до розуміння терміну «лікувально-оздоровчий туризм», пропонуємо зосередитися на підходах, які сформовані Європейською туристичною комісією та Всесвітньою туристичною організацією. Лікувально-оздоровчий туризм в якості основної мотивації розглядає медичні та оздоровчі заходи, які повинні підвищити спроможність особистості задовільнити свої потреби в фізичному, розумовому та/або духовному здоров'ї. Цей вид туризму сформувався на основі двох підтипів туризму – оздоровчого та лікувального. Наступні визначення були прийняті Генеральною Асамблеєю ЮНВТО відбулося в Китаї, у вересні 2017 р.

Оздоровчий туризм (англ. *wellness tourism*) – це вид туристичної діяльності, який має на меті поліпшити і збалансувати всі основні сфери життя людини, включаючи фізич-

ний, психічний, емоційний, професійний, інтелектуальний і духовний. Основною мотивацією для оздоровчого туриста є проведення профілактичних, проактивних заходів, спрямованих на покращення способу життя, таких як фітнес, здорове харчування, релаксація, догляд за тілом і лікування [11, с. 10].

Таким чином оздоровчий туризм охоплює рекреантів, які подорожують в місця, що не є традиційним середовищем їхнього перебування з метою проведення заходів, які підтримують або покращують стан здоров'я та вибирають для свого перебування унікальні, автентичні місця лікувального спрямування [10].

Медичний туризм – це вид туристичної діяльності, який передбачає використання медичної допомоги на основі доказової інформації, лікувальні ресурси та послуги (як інвазивні, так і неінвазивні). Це може включати діагностику, лікування, лікування, профілактика та реабілітація [11, с. 10].

Медичний туризм пов'язаний з рекреантами, які подорожують в інше місце, щоб отримати лікувальні послуги і які прагнуть отримати максимально фахові послуги відповідного спрямування, які вони не могли отримати вдома [10].

Тернопільська область має певні ресурси та умови для розвитку даного напрямку туризму. До таких варто віднести кліматичні особливості, бальнеологічні ресурси, а також існуючу матеріально-інфраструктурну базу. Щоправда, даний вид рекреації не відноситься до профільних в регіоні та наразі не вважається основним напрямком туристичної презентації області.

Таблиця 1

Структура санаторно-курортних закладів Тернопільської області*

	Роки						
	2000	2006	2011	2013	2014	2015	2016
Кількість закладів, одиниць у тому числі	10	10	10	9	8	8	8
Дитячі	5	5	5	5	5	5	5
Пансіонати з лікуванням	-	-	-	-	-	-	-
Санаторії-профілакторії	5	5	5	2	2	1	1
Будинки і пансіонати відпочинку	-	-	-	-	-	-	-
Бази та інші заклади відпочинку	3	3	3	3	2	2	2
У них ліжок у тому числі	1729	1796	1695	1510	1310	1360	1330
У дитячих	604	621	959	610	610	610	580
У пансіонатах з лікуванням	-						

У санаторіях-профілакторіях	390	370	353	143	143	93	93
У будинках і пансіонатах відпочинку	-						
У базах та інших закладах відпочинку	348	360	360	360	260	260	260

* за даними [8, с. 170]

Як свідчать дані офіційної статистики, впродовж всіх років ХХІ ст. в Тернопільській області спостерігаються негативні показники щодо функціонування санаторно-курортного господарства (табл. 1). Насамперед, впродовж 2000-2016 рр. зменшилась на 20 % кількість закладів. Особливо скоротилась кількість санаторіїв-профілакторіїв. На стабільному показнику тримається кількість дитячих санаторіїв. Не суттєво зменшилась кількість баз відпочинку.

Двоєкі характеристики властиві для показника кількості місць розміщення в санаторно-курортних закладах Тернопільської області. Загальна кількість ліжко-місць зазнала скорочення (майже на 25 %). Але в дитячих санаторіях цей показник практично не змінився, в той час як в санаторіях-профілакторіях скорочення відбулося в 3,5 рази.

Свої особливості властиві для динаміки рекреантів, які були оздоровлені в санаторіях Тернопільської області. Від 2000 р. до 2016 р. показник тих, хто перебував в санаторіях області скоротився вдвічі. Показники тих, хто перебували на лікуванні та оздоровленні в санаторіях-профілакторіях, дитячих санаторіях та базах відпочинку за ці роки практично не змінилися (рис. 1). Ці дані свідчать, що лікувально-оздоровчий туризм використовує існуючу базу ресурсів та можливостей, але не стимулює розвитку даного напрямку як такого.

За даними Головного управління статистики в Тернопільській області в 2017 р. в області функціонувало 89 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку (з яких тільки чотири були зорієнтовані на оздоровлення і відповідно характеризувалися лікувальною складовою). Загальна місткість таких закладів складала 1746 ліжко-місць. Загалом впродовж року ці заклади прийняли майже 6000 осіб, з яких 40 % відвідали заклади оздоровчого характеру. Таким чином у віці до 16 років було оздоровлено в середньому в області лише 10 % дітей. Найбільша кількість закладів такого типу функціонувала в Зборівському (16), Тернопільському (13), Заліщицькому (10) та Козівському

(9) районах. Щоправда, в переважній мірі це були заклади сезонного характеру, що працювали в літній період на базі шкіл [8, с. 170].

Ядрами лікувально-оздоровчого туризму в області є центри надання послуг лікувально-оздоровчого спрямування. Таких в області є шість [3, с. 85-86].

Бережанський обласний комунальний дитячий гастроентерологічний санаторій «Золота липа» (м. Бережани Бережанського району) є гастроентерологічним санаторієм, розрахованим на 100 ліжок, з них 60 – для гастроентерологічних, 10 – для ендокринологічних, 10 – для нефрологічних, 20 – для дітей із захворюванням верхніх дихальних шляхів, які мають схильність до хронічних захворювань. Санаторій функціонує цілорічно. Особливу увагу тут приділяють режиму дня, дієтичному харчуванню, кліматотерапії, геліотерапії, аеротерапії, тобто щоденні прогулянки на свіжому повітрі у лісовій місцевості. У фізіотерапевтичному кабінеті використовуються: електролікування, світлолікування, озокерито-, парафінотерапія, киснево – синглетна терапія, масаж, вібромаж.

Санаторій «Збруч» (сmt. Гусятин, Гусятинський район) спеціалізується на захворюваннях органів травлення, органів опорнорухової системи, хворобах сечостатевої системи (чоловіків та жінок), нирок та урологічні захворювання, захворювання ендокринної системи та порушення обміну речовин; захворювання шкіри та наслідків опіків, а також хвороб, пов'язаних з дією факторів антропогенного, в тому числі радіаційного, забруднення. Домінуючими методами лікування є кліматотерапія, лікувальна фізкультура (кінезотерапія), внутрішнє застосування лікувальних мінеральних вод, бальнеотерапія, гідротерапія (гідропатія) пелоїдо- та тепло терапія, електро-, світлотерапія та інші види апаратної (штучної) фізіотерапії, лікувальний масаж, інші види терапії (фітотерапія, медикаментозна терапія, ароматерапія, лікування бішофітом). Матеріальну основу складають 11 ванн, один лікувальний басейн, 14 грязьових кушеток.

Рис. 1. Динаміка оздоровлених рекреантів в санаторіях Тернопільської області

Санаторій «Медобори» (с. Конопківка Тербовлянського району) спеціалізується на захворюваннях опорно-рухового апарату, периферичної та центральної нервової системи, захворюваннях кісток, м'язів, зв'язок, серцево-судинної системи, гінекологічних захворюваннях запального характеру, безплідді, захворюваннях легеневої системи. Базовими методами лікування є бальнеотерапія, пивотерапія (лікування т.зв. «живим» пивом), іпотерапія (лікувальна верхова їзда). У лікувально-діагностичному відділенні санаторію працюють: лабораторія, кабінети функціональної діагностики, бальнеологічне відділення з натрійхлоридними, сірководневими ваннами, душами, підводним масажем, вертикальною витяжкою, басейном, торфогрязеве і озокеритопарафінове відділення, сухі вуглекисні ванни, бювет з натрійхлоридною водою, фізіотерапевтичні кабінети, кабінети лазерної та магнітотерапії, рефлексотерапії, мануальної терапії, гінекологічні, кишкові кабінети, зрошення мінеральними водами, стоматологічні і зубопротезні кабінети, апітерапія, спелеотерапія, аромотерапія і фітолікування.

Санаторій «Барвінок» (с. Мщанець Зборівського району) – спеціалізований офтальмологічний санаторій вищої категорії, який проводить діагностику, комплексне консервативне та хірургічне лікування широкого діапазону очних захворювань у дітей та дорослих та реабілітацію хворих із захворюванням очей. Також проводиться лікування супутніх захворювань: лікування периферичної нервової системи, захворювань і травм органів опорно-рухового; шлунково-кишкового тракту, верхніх ди-

хальних шляхів. Спеціалізацією санаторію є захворювання, що потребують консервативної терапії (міопія, гіперметропія, астигматизм), амбліопія, косоокість, порушення біокулярного зору, катаракта, глаукома, дистрофія, помутніння біляма рогівки, дегенерації, дистрофії сітківки і судинні оболонки, атрофії зорового нерву, хронічні судинні захворювання сітківки і зорового нерву, зміни ока при гіпертонічній хворобі, цукровому діабеті, кон'юнктивіти, блефарити, мейбомейт, наслідки травм ока, що потребують консервативної терапії. Також проводяться лікування супутніх захворювань: захворювання опорно-рухового апарату; хвороби нервової систем. Основні методи лікування: склеропластика, кріодеструкція, хірургічне лікування, підбір окулярів і контактних лінз.

Кременецький обласний комунальний дитячий психоневрологічний санаторій (м. Кременець Кременецького району) спеціалізується на неврозах, невротичній реакції, невротичних станах, початкових стадіях патологічного формування особи, неврозоподібних станах, церебрастенічних і астенічних станах, заїканні легкої і середньої важкості, недорозвитку мови, логоневрозах, енурезах, відставанні в розумовому розвитку. На базі закладу функціонують кабінети: фізіотерапії (електролікування, ультразвуковому світлолікуванні), масажу (різні види масажу, аромотерапія), лікувальної фізкультури з тренажерами, логопеда, лабораторія, де проводять загальні клінічні обстеження.

Заліщицький обласний комунальний дитячий санаторій (м. Заліщики Заліщицького ра-

йону) – спеціалізується на реабілітації, профілактиці, оздоровленню дітей з захворюваннями серцево-судинної, легеневої системи, порушенням осанки, сколіозі, захворюваннями периферичної нервової системи. Індивідуальний курс лікування включає: водні процедури (душ Шарко, циркуляторний душ, висхідний), оздоровчі ванни з лікувальними складниками (морська сіль, ромашка, хвоя, підводний душ та масаж, фізіотерапевтичне лікування, кисневі коктейлі, лікувальний масаж та фізкультура, оздоровчі процедури у басейні та сауні.

Загальною рисою всіх лікувально-оздоровчих центрів є відсутність достатньої рекламної та маркетингової стратегії, яка б популяризувала ці заклади.

Висновки. На території Тернопільської області є достатні умови, щоб лікувально-оздоровчий туризм став повноцінним туристичним напрямком. Запозичивши європейський та світовий досвід, існуюча ресурсна база може ста-

ти умовою розвитку спа-курортів, а також виділитися своєю бальнеологічною, релаксаційно-відпочинковою орієнтацією, з метою забезпечення потреб споживачів під час перебування на курорті. Ці умови можуть бути забезпечені у випадку використання сучасних маркетингових технологій та сприятливої інвестиційної політики.

За останні десятиріччя кількісні показники тих, хто віддає перевагу або має потребу бути учасником лікувально-оздоровчого туризму відзначається двома характеристиками. Якщо показник тих, хто перебував в санаторіях області скоротився вдвічі, кількість рекреантів, котрі перебували на лікуванні та оздоровленні в санаторіях-профілакторіях, дитячих санаторіях та базах відпочинку за ці роки практично не змінилися. Отже, є можливість для підвищення використання таких площ та потенціалу для розвитку даного виду туризму.

Література:

1. Кузишин А.В., Галицька І.Б. Умови та риси оздоровчо-лікувального туризму в межах Західного Поділля // Подільські читання. Епоха природничих досліджень Поділля: історія, теорія, практика [Електронне видання] / Збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 9–11 жовтня, 2018 р., К-ПНУ ім. Івана Огієнка, 2018. – С. 255-261.
2. Мальська М.П., Рутинський М.Й., Паньків Н.М. Лікувально-оздоровчий туризм // Туризм у міжнародному і національному вимірах. Історія і сучасність: Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – С. 191-210.
3. Охота В.І. Інвестиційно-інноваційний потенціал санаторно-курортного туризму на Тернопільщині // Інноваційні економіка, 2016. – № 3-4. – С. 84-88.
4. Рутинський М. Класифікація та типологія курортів // Вісник Львівського ун-ту. Серія географічна, 2007. – Вип. 34. – С. 236-246.
5. Рутинський М.Й. Ключові принципи сталого розвитку курортно-рекреаційної сфери західного регіону України // Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива. Матеріали III міжнар. наук. конф. (28-29 травня, 2010 р.). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – С. 137-138.
6. Рутинський М., Петранівський В. Лікувально-оздоровчий туризм: актуальні цілі та сучасні підходи до організації // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини, 2012. – Випуск 29. – Ч.1. – С. 179–189.
7. Рутинський М. Й. Основні риси розбудови та територіальної організації мережі SPA-курортів західного регіону України // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети. Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (15 квітня 2011 р., м. Харків). – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – С. 115-118.
8. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2017 рік. / за ред. А.А. Чорного. – Тернопіль, 2018. 443 с.
9. Парфіненко А.Ю., Волкова І.І., Щербина В. І. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами Центральної Європи) // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2018. – Випуск 7. – С. 130-135.
9. Ellis Susie. Are Wellness and Medical Tourism Industries two different topics? [режим електронного доступу – <https://www.imtj.com/articles/are-wellness-and-medical-tourism-industries-two-different-topics/>].
11. Exploring Health Tourism Executive Summary [режим електронного доступу – <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420308>].
12. http://www.te.ukrstat.gov.ua/katalog_tyr.htm2

Анотація:

А. Кузишин, И. Галицкая. ОРГАНИЗАЦИЯ ЛЕЧЕБНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ

Туристическая сфера сегодня отмечается многовекторностью развития и формированием новых направлений, требующих соответствующей оценки. Для конкретизации определенных направлений туризма на уровне профильных мировых организации ставится вопрос унификации базовых терминов и их производных. С этой позиции актуальным представляется популяризация современных исследований ЮНВТО и ЕТК в данном направлении.

Сегодня одним из трендовых направлений туризма следует считать лечебно-оздоровительный туризм, который имеет давние традиции в Европе и соответствующую ресурсную базу в регионах Украины. Актуальной проблематикой современных исследований следует считать изучение

состояния функционирования лечебно-оздоровительного туризма на уровне областных регионов, в которых это направление туризма не считается профильными. Инструментом изучения является оценка статистических показателей загруженности соответствующих учреждений в течение 2000-2016 гг., а также анализ потенциальных возможностей соответствующих ядер лечебно-оздоровительной рекреации. Существующая ресурсная база не имеет достаточного использования и отличается низкой инфраструктурной обеспеченностью. В исследовании проанализированы потенциальные направления лечения и оздоровления, предоставляемых такими центрами, но одновременно отмечается низкая информативность о деятельности других учреждений оздоровления (санатории-профилактории, базы отдыха, детские санатории и т.д.), их вместимости и потенциальных возможностей по приему рекреантов. Также актуальным вопросом является модернизация существующих заведений оздоровления с целью приведения их к европейским стандартам и соответствующего роста посетителей.

В виде диаграмм проанализирована динамика заинтересованности лечебно-оздоровительным направлением в Тернопольской области.

Проведенные исследования утверждают мнение, что лечебно-оздоровительный туризм является перспективным направлением развития туризма в области, чему способствуют имеющиеся лечебные ресурсы и природные условия, близкие по своим показателям к ведущим областных регионов Украины по развитию лечебно-оздоровительного туризма.

Ключевые слова: Тернопольская область, лечебный туризм, оздоровительный туризм, центры лечебно-оздоровительной рекреации, специализации центров лечебно-оздоровительной рекреации.

Abstract:

A. Kuzyshyn, I. Halyc'ka. ORGANIZATION OF THERAPEUTIC AND HEALTH TOURISM IN TERNOPIL REGION

The tourism sector today is characterized by a multi-vector development and the formation of new areas that need to be evaluated accordingly. To determine certain areas of tourism at the level of profile world organizations, the question of unification of the basic terms and their derivatives arises, which are supposed to coordinate different national positions. From this points, it is relevant to popularize the modern studies of UNWTO and ETC in this area.

Today one of the trend areas of tourism should be considered health-therapeutic tourism, which has long-standing tradition in Europe and the corresponding resource base in the regions of Ukraine. The current issue of modern research should be considered studying the state of health-therapeutic tourism functioning of at the level of regional areas, where this direction of tourism is not considered profile. The tool of study is the assessment of the statistical indicators of occupancy of the corresponding institutions during 2000-2016, as well as an analysis of the potential capabilities of the respective nuclei of health-therapeutic recreation. The existing resource base is not sufficiently used and is characterized by low infrastructure availability. The study analyzed the potential directions of treatment and recreation provided by such centers, but at the same time, there is a low informativeness about the activities of other health facilities (sanatoria-preventorium, recreation centers, children's sanatoria, etc.), their capacity and potential for reception of tourists. Also, the current issue is the modernization of existing health-therapeutic facilities in order to bring them to European standards and the corresponding growth of visitors. Over the past decade, the quantitative indicators of those who prefer or need to be a participant in health and wellness tourism are characterized by two characteristics. As the indicator of those who stayed in sanatoriums of the oblast halved, the number of tourists who were in treatment and rehabilitation in sanatoria-dispensaries, children's sanatoria and recreation centers during these years practically did not change. Consequently, there is an opportunity to increase the use of such areas and potential for the development of this type of tourism.

The diagrams analyze the dynamics of interest to the therapeutic area in the Ternopil region.

The conducted researches confirm the opinion that health-therapeutic tourism is a promising direction of tourism development in the region, which is facilitated by available medical resources and natural conditions, which are similar in their indicators to the leading regional areas of Ukraine with the development of health-therapeutic tourism.

Key words: Ternopil region, therapeutic tourism, health tourism, treatment and recreational centers, specialization of treatment and recreational centers.

Надійшла 23.04.2019 р.